

BÉRANYASÁG HATÁROK NÉLKÜL

Különös tekintettel az Emberi Jogok Európai Bíróságának döntéseire

NAVRATYIL Zoltán
egyetemi docens (PPKE JÁK)

1. Bevezető gondolatok

A reprodukciós globalizációnak, a reprodukciós turizmusnak – a „határokon átívelő meddőségi kezelésnek”¹ – mára már egyre kiterjedtebb hálózata lett nemzetközi szinten.² Vannak olyan párok vagy személyek, akik meddőségük miatt az asszisztált reprodukciós technikákat a saját országukban vennék igénybe, mégis külföldre mennek a gyermekvállalás érdekében. Olyan országba, amelyik jogi szabályozása megengedi azokat a művi megtermékenyítési eljárásokat (is), amelyek a saját állampolgárságuk szerinti országban nem engedélyezettek, vagy egyéb körülmények tekintetében találnak kedvezőbb feltételeket külföldön.³

Maga a pótnyaság⁴ – *dajkaanyaság* vagy *béranyaság* – lehetővé teszi a genetikailag saját, vagy legalább felerészben saját gyermek vállalását akkor is, ha természetes

¹ ZELLER Judit: Reprodukciós turizmus Európában. In: DRINÓCZY Tímea (szerk.): *Határon átnyúló és uniós jogi témák: Magyarország – Horvátország*. Pécs–Eszék, PTE ÁJK, 2011. 601.

² John TOBIN: To Prohibit or Permit: What is the (Human) Rights Response to the Practice of International Commercial Surrogacy? *International and Comparative Law Quarterly*, vol. 63., no. 2., (2016) 317.

³ Wannes VAN HOOF – Guido PENNINGS: Extraterritoriality For Cross-Border Reproductive Care: Should States Act Against Citizens Travelling Abroad For Illegal Infertility Treatment? *Reproductive Biomedicine Online*, vol. 23., no. 5., (2011) 546.

⁴ A pótnyaság igénybevétele esetén a női meddőség oka abban áll, hogy a gyermeket kívánó nő – akár a petesejttermelés elégséges voltára is – képtelen a gyermek kihordására. A pótnyaságnak két fő formája lehetséges: (1) A pótnyaságnak a saját petesejtjéből fogam a gyermek, tehát petesejtet is adományoz a folyamathoz. (2) A gyermeket kívánó nő vagy a pótnyasán kívüli más donor szolgáltatja a petesejtet a folyamathoz. Szükséges megemlíteni, hogy szinte kizárólag a második megoldás a preferált, tekintettel arra, hogy a pótnyaságnak ilyenkor genetikailag nem kötődik a gyermekhez, s amennyiben donor petesejtet használnak, úgy lehetőségük van a leendő szülőknek magának a donornak a kiválasztására is. S. SHARMA – V. KUMAR – R. C. SHARMA: Comparative Review of Surrogacy Laws in India and Abroad. *International Journal of Science and Research*, vol. 4., no. 9., (2015) 1817.

úton, illetve az asszisztált reprodukció egyéb eszközeivel az nem lenne lehetséges.⁵ Élve a magyar nyelv adta lehetőségekkel, a semlegesen csengő *pótanyaság* kifejezésen belül a *dajkaanyaságot* lehet használni azokra az esetekre, ahol a nő (dajkaanya) ingyenesen, illetve költségeinek megtérítése fejében vállalkozik erre; míg a *béryanaság* kifejezéssel lehet illetni azokat az eseteket, ahol a nő (béryanya) kifejezetten ellenérték fejében vállalkozik rá.⁶

Mára már jól ismert tény, hogy egy adott állam egyes asszisztált reprodukciós technikákat – mint például az ivarsejt-adományozás, az anyatesten kívüli megtermékenyítés, vagy éppen a dajkaanyaság vagy béryanaság – tilt, egy adott állam megenged. De vajon mi lehet az oka, hogy – az Európai Uniót kívül – a megengedőbb államok között is találunk olyanokat, amelyek a reprodukciós eljárásokban való részvételt nem is csak a saját állampolgáraiknak tartják fenn, hanem abban szabadon részt vehet más állam állampolgára is? S igaz ez az egyazon nyugati típusú demokráciákra is, például az Egyesült Államokban a béryanaságot egyik tagállam tiltja és büntetni rendeli, míg a másik tagállamban megengedett, s akár külföldi állampolgárok részére is elérhető.⁷

Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a dajkaanyasággal és béryanasággal kapcsolatosan szabályozás önmagában is sokszor bizonytalan lábakon áll. Az ilyen jellegű jogviszonyban szereplő felek a szabályozás hiányosságaiból adódóan is szembesülhetnek nehézségekkel, s különösen igaz ez arra az esetre, amikor a gyermek már megszületett.⁸ A jognak egyrészt valamiféleképpen reagálnia kell a pótanyaság jelenségére, másrészt a pótanyaságon belül időközben megjelent *nemzetközi lehetőségekre* is, ellenkező esetben a felek belemennek egy olyan, sokszor jogi vákuumban létező jogviszonyba, amelynek a kimenetelével aligha számolhatnak.⁹

2. A pótanyaság háttérében meghúzódó érdekek szerepe

Általában az államok többféle szempontot vesznek figyelembe, amikor az asszisztált reprodukciót érintő szabályokat megalkotják. Ezek közül a legjelentősebbek például az születendő gyermek érdeke, az emberi testnek vagy részeinek az eldologiasodása, az

⁵ Melissa RUTH: What to Expect When Someone Is Expecting For You: New Jersey Needs to Protect Parties to Gestational Surrogacy Agreements Following In Re T.J.S. *Villanova Law Review*, vol. 60., no. 2., (2015) 383.

⁶ SÁNDOR Judit: *Az én molekulám. Bioetika és emberi jogok a XXI. század elején*. Budapest, L'Harmattan, 2016. 158.

⁷ Az egyesült államokbeli tagállami szabályozásra lásd részletesen NAVRATYIL Zoltán: *A varázsló eltöri pálcáját? A jogi szabályozás vonulata az asszisztált humán reprodukciótól a reprodukzív klónozásig*. Budapest, Gondolat, 2012. 150–155.

⁸ RUTH i. m. 384.

⁹ Amanda M. HERMAN: The Regulation of Gestation: A Call for More Complete State Statutory Regulation of Gestational Surrogacy Contracts. *Chapman Law Review*, vol. 18., no. 2., (2015) 553.; Amrita PANDE: Transnational Commercial Surrogacy in India: Gifts For Global Sisters? *Reproductive Biomedicine Online*, vol. 23., no. 5., (2011) 619.

embrió védelmével kapcsolatos nézetek és a házassági kötelékkel, családtervezéssel, az emberi reprodukcióval összefüggő felfogások.¹⁰

Kifejezetten a pótanyság intézménye esetében is a nemzeti szabályozásnak több szempont, illetve több konkuráló érdek, jog mentén kell a – tiltó vagy megengedő – szabályozást kialakítania.

Egyrészt szerepet játszik a *kívánságszülők*¹¹ érdeke, hogy amennyiben az természetes úton nem lehetséges, családi életüket asszisztált reprodukciós technikák – például pótanyság – igénybevétele útján teljesítsék ki. Tehát reprodukciós szabadságukat, egészséges élethez való jogukat, magán- és családi életüket érinti e kérdés. Azonban ezek mind olyan jogok és érdekek, amelyek meglehetősen tág határok között értelmezhetők, s mások jogaival vagy érdekeivel mérendőek össze, illetve az adott társadalmi közegben nyerhetnek csak értelmet.¹²

Másrészt a *gyermek* szempontjából szintén érinti e kérdés a családi életet, a szülő-gyermek kapcsolatot, családi jogállást, valamint a genetikai és kulturális önazonosságot, s ahogy azt a nemzeti jogok és nemzetközi egyezmények is nevesítik, a „legfőbb érdekét”. Viszont a gyermek tekintetében érdemes különbséget tenni a *még meg nem született (meg sem fogant)* és a *már megszületett* gyermek érdeke és jogai vonatkozásában. Ugyan teoretikus lehet a felvetés, de egy meg sem született gyermek esetében annak érdekeit felvetni inkább a filozófia dimenziójába tartozik: nem tudjuk megállapítani – legalábbis jogilag bizonyosan nem –, hogy előnyösebb-e meg sem születni, mint megszületni bizonyos körülmények között.

Harmadrészt figyelembe veendő a *dajkaanyának, béranyának* is az érdeke, s talán leginkább magánélethez való jogával hozható összefüggésbe a kérdés.¹³ Látni fogjuk azonban, hogy különösen nemzetközi viszonylatban a kérdés jóval összetettebb, ugyanis – ahogy a későbbiekben szó lesz róla – a béranyaságra irányuló szolgáltatást sokszor fejlődő, harmadik világbeli országokban veszik igénybe, ahol e tekintetben jelentős társadalmi-kulturális tényezőkkel is számolni kell.

A pótanyság – s azon belül a béranyaság – támogatói általában a praktikus, gyakorlatias érveket hangsúlyozzák, s mindez alá is támasztható olyan felmérésekkel – például a dajkaanyaságot megengedő Angliában –, amelyek a pótanyság problémamentes kiemelésének túljomóságát bizonyítják.

Az ellenérvek kevésbé tűnnek gyakorlatiasnak, magára a jelenség elvi lehetőségére fókuszálnak. Ide sorolható a gyermek adásvételének kifogásolhatósága, az emberi test

¹⁰ VAN HOOF–PENNING (2011) i. m. 547.; April L. CHERRY: The Rise of the Reproductive Brothel in the Global Economy: Some Thoughts on Reproductive Tourism, Autonomy, and Justice. *University of Pennsylvania Journal of Law and Social Change*, vol. 17., no. 3., (2014) 261.

¹¹ A pótanysággal kapcsolatos német jogi irodalom a pótanyság megbízó szülőkre a „*Wunscheltern*” kifejezést használja. A magyar nyelv lehetőséget ad ebben a kontextusban a „*kívánságszülő*”, „*kívánságanya*”, „*kívánságapa*” kifejezések használatára.

¹² TOBIN i. m. 325. Itt említhető meg, hogy e technika lehetővé teszi homoszexuális párok részére is a gyermekvállalást, sőt, akár egyedülálló férfi is genetikailag saját utódot nevelhet fel. Pamela LAUFER-UKES: Mothering for Money: Regulating Commercial Intimacy. *Indiana Law Journal*, vol. 88., no. 4., (2013) 1224.

¹³ TOBIN i. m. 344.

eldologiasítása, a jogviszony egyoldalúsága (kizsákmányoló természete) stb.¹⁴ Ezek az érvek azonban ugyanolyan szilárd talajon állnak, hiszen olyan elemeket helyeznek előtérbe – hasonlóan a testrészek kereskedelmének tilalmához, a szerelem, a szeretet áruba bocsátásának képtelenségéhez –, amelyek a személyiséghez, az egyénhez eleve elválaszthatatlanul vagy jelentős mértékben kötődnek.¹⁵ Nyilvánvalóan lehetetlen összhangot teremteni egy kereskedelmi jellegű tranzakció és egy bensőséges, intim viszony között. Béranyaság esetén pedig erről lenne szó: egy biológiai és érzelmi viszony a béranya, a kívánságszülők és a születendő gyermek között, amelyben komoly szerepet játszik a pénz.¹⁶ Talán érthető, hogy nem egy hagyományos kereskedelmi ügyletről van szó.

Jelen tanulmánynak nem elsődleges célja ezen érvek értékelése.¹⁷ Az azonban tény, hogy a reprodukciós turizmusra az eltérő jogi felfogás és szabályozás meglehetősen ösztönzőleg hat.¹⁸

3. Az asszisztált reprodukció és a póttanyaság nemzetközivé válása – Az európai sokszínűség

Talán elsőként – igaz, ebben az ügyben nem póttanyaságról, hanem petesejt-adományozásról volt szó – meg lehetne említeni *Ausztriát*, ahol korábban a petesejt-adományozás tiltott volt a törvény szerint, s e tilalom miatt fordult két meddő pár végül az Emberi Jogok Európai Bíróságához (EJEB).¹⁹ Hivatkoztak egyrészt arra, hogy Ausztria megsérti az Egyezmény 8. cikkébe foglalt magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogukat, másrészt pedig a petesejt-adományozás tilalma sérti a 14. cikk szerinti megkülönböztetés tilalmát is, hiszen míg egyes reprodukciós technikák – így a hímivarsejt adományozás – megengedettek, addig más reprodukciós technikák nem.

A Testület a 2011-es döntésében a szabályozást végül jogszerűnek ítélte meg, viszont a kifejtett indokok érdekes adalékokat szolgáltatottak a művi megtermékenyítés jogi és etikai felfogása, valamint ezeknek az egyes országok kulturális beágyazottsága szempontjából.²⁰

Rögzítésre került, hogy az asszisztált reprodukciós technikák igénybevételével történő gyermekvállalás a magán- és családi élet része, azonban abszolút jogosultságot nem jelent. Igaz ugyan, hogy – a Bíróság álláspontja szerint – nagyfokú egyetértés mutatkozik az európai országok részéről az ivarsejt-adományozás (így a petesejt-ado-

¹⁴ LAUFER-ÜKELES i. m. 1225.

¹⁵ Uo. 1243.

¹⁶ Uo. 1226.

¹⁷ Khiara M. BRIDGES: Windsor, Surrogacy, and Race. *Washington Law Review*, vol. 89., no. 4., (2014) 1134–1141.

¹⁸ Richard F. STORROW: Assisted Reproduction On Treacherous Terrain: The Legal Hazards of Cross-border Reproductive Travel. *Reproductive Biomedicine Online*, vol. 23., no. 5., (2011) 539.

¹⁹ S.H. and Others v. Austria, no. 57813/00., 2011. november 3-i ítélet.

²⁰ Wannas VAN HOOFF– Guido PENNING: The Consequences of S.H. and Others v. Austria for Legislation on Gamete Donation in Europe: an Ethical Analysis of the European Court of Human Rights Judgments. *Reproductive Biomedicine Online*, vol. 25., no. 7., (2012) 666.

mányozás) megengedhetősége tárgyában, de az egyes tagállamok szabadon dönthetnek abban, hogy egyes asszisztált reprodukciós technikákat meg nem engedhetővé nyilvánítsanak. S a Bíróság jelen ügyben a tagország mérlegelési mozgásterébe tartozónak mondta ki, hogy a petesejt-adományozást meg nem engedetté nyilvánítsák, az nem ellenkezik az Egyezmény vonatkozó cikkével. Ausztria elegendő érvet biztosított ennek alátámasztására, nevezetesen, hogy a petesejt-adományozással az anyaság „megkettőződését”, a donorok esetleges kihasználását, a leendő gyermekek genetikai felépítésének befolyásolására irányuló esetleges igény lehetőségét elkerülje. Ezzel a szigorú szabályozással az ország abból az elképzelésből indul ki, hogy – amennyire csak lehet – az asszisztált úton történő gyermekvállalást a természetes úton történő gyermeknemzéshez közelítse.

Az eset figyelemreméltó volt azért is, mert a Bíróság az adott állam megszorító szabályozásával szemben megemlítette a más – megengedő szabályozást követő – uniós tagországba való utazás lehetőségét, tehát voltaképpen az ún. reprodukciós turizmus lehetőségének az igénybevételét. Ezt a megoldást pedig az osztrák jog sem zárja ki, s petesejt adományozás esetében magánjogi szempontból egyértelmű a szülői jogállás kérdése ezek után is. Ebből levonható a következtetés, hogy ugyan Ausztria mérlegelési mozgásterébe esik, hogy például a petesejt-adományozást tilalmazza, de állampolgárai ennek hatását elkerülhetik egész egyszerűen azzal, ha más tagállamban veszik igénybe azt.²¹ Tehát hiába hozza fel a jogalkotó a tilalom mellett az anyaság „megkettőződésének” az érvét, mert ha az állampolgára külföldön veszi igényben a petesejt-adományozást, majd hazatér és megszüli a gyermeket, akkor ez az érvelés a tilalom mellett gyakorlatilag nem tartható.²²

Megjegyzendő ugyanakkor, hogy 2015-ben Ausztria változtatott a jogi szabályozáson, és a petesejt-adományozás megengedhetővé vált.²³

A reprodukciós turizmust igénybe vevő személyek száma pedig egyre növekszik, felmérések bizonyítják, hogy csak az Európai Unión belül a határon átnyúló egyes asszisztált reprodukciós beavatkozások száma több tízezerre tehető, arról pedig nincs is megbízható adat, hogy az Unió kívüli és megengedő szabályozást folytató országokban – például az Egyesült Államok egyes tagállamaiban, Ukrajnában vagy Indiában – mennyien veszik igénybe az állampolgárság szerinti államban tiltott póttanyaságra – és azon belül különösen a béranyaságra – irányuló beavatkozásokat.²⁴

E helyen is meg kell azonban jegyezni – s ennek a későbbiekben is jelentősége lesz még –, hogy a más uniós országban történő beavatkozás – figyelemmel arra is, hogy az adott ország nemcsak a saját állampolgárai számára teszi lehetővé azokat – elsősorban a megszorító szabályozást követő ország társadalmának *tehetősebb rétegei* számára ér-

²¹ Emily JACKSON: S. H. and Others v. Austria. *Reproductive Biomedicine Online*, vol. 25., no. 7., (2012) 664.

²² STORROW, Richard F.: Judicial Review of Restrictions on Gamete Donation in Europe. *Reproductive Biomedicine Online*, 2012. vol. 25., no. 7., (2012) 657.

²³ Bundesgesetz, mit dem Regelungen über die medizinisch unterstützte Fortpflanzung getroffen (Fortpflanzungsmedizinengesetz – FMedG) StF: BGBl. Nr. 275/1992. §2b; §11–§15.

²⁴ JACKSON i. m. 663.

hetőek el, tekintettel arra, hogy társadalombiztosítási jellegű támogatást nem vehetnek ott igénybe. Másrészt ebben az esetben pedig korántsem biztos, hogy a reprodukciós turizmus mellett döntő személyek uniós országot fognak választani a beavatkozás elvégzésének helyszínéül, hanem egyéb országot – például Indiát vagy Ukrajnát –, ahol az állami szabályozás kifejezetten megengedő és a beavatkozás lényegesen olcsóbb.²⁵

4. „Made in India” – Embriótranszfer a nyomornegyed közepén

A visszterhesen vállalt bérnyaság tekintetében a következő országok folytatnak megengedő gyakorlatot: Grúzia, Oroszország, Ukrajna, India, Nepál, Mexikó, Thaiföld, Panama, Uganda és az Egyesült Államok tizennyolc tagállama.²⁶ A nemzetközi piacosodás előterében legfőképpen *India* áll, amely ország klinikái azonnali és olcsó szolgáltatást nyújtanak e téren, s ez meghatározó tényező a külföldi meddő párok számára.²⁷ A bérnyaság itt 2002 óta legális, a fejlődő országok közül elsőként alakul itt ki e reprodukciós iparág,²⁸ s azóta is a piaci szemlélet és a piac által meghatározott keresleti-kínálati viszonyok határozzák meg.²⁹ Noha többször is történtek kormányzati lépések annak érdekében – legutóbb 2016-ban – hogy a pótnyaságot bizonyos jogi keretek közé szorítsák, eddig nem jártak sikerrel.³⁰

Több dokumentumfilm is foglalkozott a témával – így például a *Google Baby* vagy a *Made in India* –, bemutatván olyan körülményeket, amelyek a nyugati típusú demokráciák felől nézve meglehetősen aggasztóak.

Az indiai bérnyák szegény sorból származnak – gyakran 60 USD körüli havi bevétellel rendelkeznek³¹ –, hátrányos helyzetűek, írástudatlanok, és tekintettel e családok egyszerű körülményeire, egy – európai szemmel nézve – csekélyebb összegű anyagi

²⁵ Uo. 664.

²⁶ Hague Conference on Private International Law: *A Preliminary Report on the Issues Arising From International Surrogacy Arrangements* (drawn up by the Permanent Bureau) 2012. 94. l.; Yehezkel MARGALIT: In Defense of Surrogacy Agreements: A Modern Contract Law Perspective. *William & Mary Journal of Women and the Law*, vol. 20., no. 2., (2014) 439.; LAUFER-ÜKELES i. m. 1265.

²⁷ Maya ÜNNITHAN: Thinking through Surrogacy Legislation in India: Reflections on Relational Consent and the Rights of Infertile Women. *Journal of Legal Anthropology*, vol. 1., no. 3., (2013) 292.

²⁸ Neha D.WADEKAR: Wombs for Rent: A Bioethical Analysis of Commercial Surrogacy in India. *TuftsScope*, vol. 10., no. 3., (2011) 30.

²⁹ LAUFER-ÜKELES i. m. 1266.

³⁰ A legutóbbi 2016-os javaslat a kereskedelmi jellegű bérnyaság teljes tiltását kíváná bevezetni, célja, hogy csak az ingyenes dajkaanyaság legyen megengedett indiai állampolgárok számára. The Surrogacy (Regulation) Bill, 2016. (Bill No. 257.)

³¹ WADEKAR i. m. 31.; PANDE (2011) i. m. 620.

juttatás már kifejezetten motiváló tényező.³² Gyakori, hogy a béranya nem is érti a megállapodás szövegét,³³ ami rendszerint angol nyelven van megszóvegezve.³⁴

Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy sokszor a béranyára nézve igen nyomórúgó egészségügyi körülmények között történik az eljárás. A béranya szinte minden esetben császármetszéssel hozza világra a gyermeket, mert a születendő gyermekre nézve ez a komplikáció mentesebb módszer.

Bevett gyakorlat az is, hogy a gyermeket azonnal elválasztják a béranyától, ő kívánságszülők személyét sem ismerheti meg, így a kívánságszülőknek nem kell az ezzel járó érzelmi és egyéb pszichés tényezőkkel számolniuk.

A béranyák a megtermékenyítés a várandósság idejére egy külön erre a célra rendszeresített szállásra költöznek, ahol gyakran 8-10 ágyas kis alapterületű szobákban kerülnek elhelyezésre. A szállás közvetlen kapcsolatban áll a szolgáltatást nyújtó klinikával, s ezáltal minden tekintetben állandó felügyelet alatt is állnak annak érdekében, hogy a kívánságszülők minden tekintetben elégedettek legyenek a születendő gyermekkel. E módszer szerint a béranyák együtt vannak, hasonlóan más „munkahelyen dolgozó”, azonos „munkát végző”, tehát azonos helyzetben lévő személyekkel.

Az indiai valóság ismeretében a béranyaság önkéntességét lehet megkérdőjelezni, ugyanis ott sokak számára a túléléshez van szükség erre a pénzre.³⁵ Felmérések szerint a díjból a béranya a saját családja szükségleteit, egészségügyi kiadásait, saját gyermekének jövőjét kívánja biztosítani.³⁶ Azaz küzd a „túlélésért”.³⁷

Egyes becslések szerint az Indiában működő ilyen jellegű klinikák száma két-háromezerre tehető, s becslések szerint mintegy 450-500 millió dolláros üzletet jelent évente, amely összeg folyamatosan nő.³⁸ Megközelítőleg 2-3000 gyermek születik éves

³² Jóllehet a klinikák 5000 USD körüli összegekkel kínálják a béranya számára ennek a lehetőségét, de egyes felmérések szerint nem ritka, hogy a béranya 1000 USD körüli – vagy alacsonyabb – összeggel kénytelen beérni. WADEKAR i. m. 31. Az Egyesült Államokban a béranya számára járó összeg 20.000 és 30.000 USD közé tehető. G. PALATTIYIL et al.: Globalization and Cross-Border Reproductive Services: Ethical Implications of Surrogacy in India for Social Work. *International Social Work*, vol. 53., no. 5., (2010) 690. Magának a béranyaságra irányuló szolgáltatásnak az ára az Egyesült Államokban – az eljárás sikerességétől is függően – hozzávetőlegesen 80.000 és 150.000 USD között mozog, Indiában kb. 20–25.000 USD, vagy ennél is kevesebb. CHERRY i. m. 260.; Kristiana BRUGGER: International Law in the Gestational Surrogacy Debate. *Fordham International Law Journal*, vol. 35., no. 3., (2012) 668. Az Egyesült Államokban a fizetendő összeg a béranya díjazásán kívül még egyéb elemeket is tartalmaz, ilyen például a közvetítő ügynökség díja, egészség- és jogi biztosítás, egészségügyi költségek stb. Jennifer JACKSON: California Egg Toss: The High Costs of Avoiding Unenforceable Surrogacy Contracts. *Journal of High Technology Law*, vol. 15., no. 2., (2015) 253–254.

³³ UNNITHAN i. m. 293.

³⁴ Amrita PANDE: Not an ‘Angel’, not a ‘Whore’: Surrogates as ‘Dirty’ Workers in India. *Indian Journal of Gender Studies*, vol. 16., no. 2., (2009) 147.

³⁵ UNNITHAN i. m. 296.

³⁶ CHERRY i. m. 264.

³⁷ Amrita PANDE: Commercial Surrogacy in India: Manufacturing a Perfect Mother-Worker. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, vol. 35., no. 4., (2010) 971.

³⁸ Allison BAILEY: Reconciling Surrogacy: Toward a Reproductive Justice Account of Indian Surrogacy. *Hypatia*, vol. 26., no. 4., (2011) 717.; PALATTIYIL (2010) i. m. 690.

szinten.³⁹ A klinikák a nyomtatott és az elektronikus médiában terjesztik e szolgáltatás igénybevételének a lehetőségét, gyakran komplett utazási csomagként népszerűsítik azt például egy indiai nyaralással, körutazással egybekötve.⁴⁰

Ezzel szemben, amennyiben a kívánságszülők nem harmadik világbeli országokban veszik igénybe e szolgáltatást, hanem nyugati típusú demokráciákban (ahol megengedett), akkor a dajkaanya kevésbé van kiszolgáltatott helyzetben, de általában semmiképpen sem reménytelen a helyzete, ellentétben például az indiai állapotokkal.⁴¹ S nem elhanyagolhatóak azok az etikai, de jogi kérdések sem, hogy ha egy fejlődő országban például a nyolcadik hónapban fellép valamilyen, a béranya – és nem a gyermek – szempontjából súlyos egészségügyi komplikáció, a gyermeket kiemelik a béranya testéből, viszont a béranya az egészségügyi kezelést a saját országában szokásos módon – tehát szerény keretek között – kapja meg. Így például Indiában a magzat, a születendő gyermek egészsége nem mérlegelhető a béranya egészségével szemben, előbbié minden tekintetben elsőbbséget élvez.⁴² Az egész rendszer a kívánságszülők és a születendő gyermek érdekét és egészségét szolgálja.

Indiában a béranyaság vállalása munkavégzésnek számít, az erre vállalkozó nő számára a „hagyományos” értelemben vett munkát jelent, akkor is, ha ez a munka nemi megkülönböztetésen alapul, kizsákmányoló jellegű és megfélemezéssel jár. De *munka*, jövedelemszerző tevékenység.⁴³

A nyugati típusú demokráciákban a pótanyasággal és azon belül is kifejezetten a béranyasággal kapcsolatos kiszolgáltatottság, kizsákmányolás, a testi funkció elidegenítésének érve el is tompulhat, az indiai rendszer ismeretében ezek az érvek egészen világosan és kézzelfoghatóan megjelennek. A nyugati típusú demokráciákban (ahol a pótanyaság és azon belül a béranyaság megengedett) korántsem ennyire kereskedelmi jellegű és dehumanizált az eljárás. Persze tényként lehet megállapítani, hogy a kívánságszülők szempontjából egy jól működő, professzionális, személyes jelenlétet és érzelmi bonyodalmakat nem igénylő – sőt, a várandósság intimitását kifejezetten elrejtő – rendszer kedvezőbb lehet. Ugyanakkor kutatások igazolják, hogy még a határon átnyúló béranyaság tekintetében is a béranya igényelné a személyes kapcsolatot, a személyes kapcsolatnak e „szolgáltatás” jellegéből fakadó intimitását a kívánságszülőkkel.⁴⁴

S bátran fel kell tegyük azt a kérdést is, hogy vajon maga az ivarsejt, vagy az embrió (ha nem saját ivarsejtekből fogant) miért rendre fehér (kaukázusi) donortól származik? A kívánságszülők rendre a saját faji származásuk és kulturális hátterük szerint választanak donort. Vajon a fentiekre tekintettel nem kell-e szembesülnünk azzal a kérdéssel, hogy a kívánságszülők egy idegen fejlődő ország alacsony társadalmi rétegeiből származó béranya szolgáltatását vásárolják meg ilyenkor, ahelyett, hogy a saját – mondjuk

³⁹ LAUFER-ÜKELES i. m. 1266.

⁴⁰ PANDE (2011) i. m. 619–620.

⁴¹ LAUFER-ÜKELES i. m. 1234.

⁴² Uo. 1268.

⁴³ PANDE (2010) i. m. 971.

⁴⁴ LAUFER-ÜKELES i. m. 1270–1271.

megengedő gyakorlatot folytató – országukban a pótanyságra vállalkozó nővel érzelmeiket és a folyamat intimitását osszák meg?⁴⁵ Nyilvánvalóan anyagi okai is vannak.

5. Nemzetközi ügyek nemzeti bíróságok előtt

Sokszor kellett szembesülni azzal a problémával, hogy az Unión kívül, ily módon született gyermek hogyan nyerheti el a kívánságszülők államának állampolgárságát. A gyermek általában véve követi a szülő állampolgárságát, a gond csupán az, hogy a kívánságszülő államának pótanyságot – és azon belül különösen a béryanyságot – tilalmazó joga és a pótanyságot jogilag megengedő születési ország joga az esetek többségében e tekintetben eltér egymástól.⁴⁶

A gyermek az Európai Unión kívüli országban születik, így a kívánságszülőknek szükségük van bizonyos dokumentumokra (például a gyermek részére útlevele), hogy a gyermeket haza tudják vinni a saját országukba. Ehhez pedig az is szükséges, hogy a kívánságszülők a saját országukban elismertesség jogi szülői státuszukat.⁴⁷ A probléma pedig általában ekkor merül fel.

A helyzet megítélése ilyenkor viszont azért roppant nehéz, mert a gyermek *már megszületett*. A kívánságszülők országa büntetheti a kívánságszülők magatartását – ahogy a magyar Btk. személyi hatálya alapján például ez a helyzet⁴⁸ –, illetve a jogi szabályozás a családjogi szabályok szerint meg is tagadhatja a gyermektől a kívánságszülőktől való származás lehetőségét és így az állampolgárságot, azonban – hangsúlyozandó: tekintettel arra a tényre, hogy a gyermek ilyenkor már megszületett – ez nem fog megnyugtató eredményre vezetni. Mindez a gyermekre és a genetikailag egészben vagy részben hozzá kapcsolódó kívánságszülőkre nézve is *aránytalanul* súlyos és kegyetlen következményeket ró.⁴⁹ (Megjegyzendő, hogy a gyermek örökbefogadása általában azért nem járható út, mert a pótanyság igénybevétele az örökbefogadási eljárás megkerülésének számít.)

Egy *japán* házaspárral történt *Indiában* 2008-ban egy érdekes eset, amely a pótanyság nemzetközivé válásával függött össze, s amely rögtön rávilágította a figyelmet a gyermek bizonytalan családjogi helyzetére. *Manji Yamada* egy béryanyságra irányuló megállapodás eredményeként született, viszont még születése előtt a japán házaspár kapcsolata tönkrement, elváltak, s így a gyermek tulajdonképpen egyiküknek sem kellett már. Mivel Japánban a béryanység illegális, az ottani jogszabályok alapján a családi

⁴⁵ Uo. 1273.

⁴⁶ Megjegyzendő, hogy a napvilágot látott esetekben rendre visszterhesen vállalt béryanyságról volt szó.

⁴⁷ Uo. 1276.

⁴⁸ Ennek oka, hogy az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvényben (Eütv.) meghatározott asszisztált reprodukciós technikák vehetőek csak igénybe. Egyéb esetben a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.) 175. § szerinti emberi test tiltott felhasználása, vagy a 171. § szerinti emberen végezhető kutatás szabályainak megszegése is szóba kerülhet. ZELLER i. m. 609. Ugyanakkor a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) 4:115. § (1) bekezdése az anyaságot a szülés tényéhez köti, s ha nem a szülőanya kerül anyakönyvezésre, akkor az a Btk. 213. § szerinti családi jogállás megsértésének tényállását is kimeríti.

⁴⁹ LAUFER-UKELES i. m. 1276.

jogállása rendezetlen volt, viszont az indiai szabályok szerint a japán kívánságszülők nyertek jogilag szülői státuszt. E kollízió a gyermek állampolgárságának teljes hiányát okozta. Végül az apai nagyanyjához került Japánba, de ehhez az élénk médiaérdeklődésen túl diplomáciai lépések is szükségesek voltak a két ország között,⁵⁰ melyet végül Japán humanitárius okok alapján kiállított beutazási vízumával oldott meg.⁵¹

Egy *Angliában* lejátszódott eset („X & Y”-ügy) szerint⁵² a kívánságszülők – noha az ingyenes dajkaanyaság ekkor már Angliában is megengedett és szabályozott volt – *Ukrajnában* vettek igénybe béranya-szolgáltatást. A petesejt donortól származott, s ez lett megtermékenyítve a kívánságapa ivarsejtjével, majd a béranya ikreknek adott életet. Az angol jog az akkor hatályos szabályozás szerint egyértelmű volt a tekintetben, hogy nem a kívánságszülők, hanem az ukrán béranya (szülőanya) és az ő férje minősül jogilag a gyermekek anyjának és apjának, az ukrán jog viszont épp az ellenkezője szerint szabályozott ilyen esetekben, azaz e szerint a kívánságszülőket illetve a jogi szülői státuszt. A hosszas jogi procedúra után végül az angol bíróság a gyermekek legfőbb érdekére („best interest of the children”) hivatkozva döntött úgy, hogy megkaphatják az állampolgárságot és az ehhez kapcsolódó dokumentumokat. Ugyanakkor rögzítette a bíróság azt is, hogy az angol és az ukrán jog figyelembevételével a gyermekek egyébként szülő és állampolgárság nélkül maradnának, s ez utóbbi azt is jelentené, hogy nem léphetnének Anglia területére, s nem is maradhatnának Ukrajnában.

Megjegyzendő, hogy 2008-ban az angol jogi környezet megváltozott, a törvény – a dajkaanyasággal összefüggő egyéb szabályokra tekintettel – ilyen esetekre is előírja, hogy a kívánságszülők bírósághoz fordulhatnak, amely a szülőség tekintetében végzést hoz. Vizsgálnia kell a bíróságnak, hogy a pótanyának fizetett összeg „észszerű”-nek minősül-e. E kitétel azzal van összefüggésben, hogy Angliában ellenértékre nem, de észszerű költségtérítésre („reasonable costs”) igényt tarthat a dajkaanya.⁵³ Ez persze tág keret, mert olyan tényezőket – például keresetkiesés, a terhességgel összefüggő ruházkodás, élelmezés stb. – foglal magába, ami alapján – ahogy látható is – mégis „megéri” a kívánságszülőknek külföldre utazni, s ott béranyaságot igénybe venni (s nem „költségtérítést” fizetni, hanem ellenértéket). Egy 2010-es esetben⁵⁴ például az *Illinois* államban született gyermek esetében a bíróság „észszerű költség”-nek ítélte meg a béranyának kifizetett az egyesült államokbeli gyakorlatnak megfelelő magasabb összeget is.

Nyomatékosan kell hangsúlyozni, hogy az angol ügyekben a bírói gyakorlat alapján a gyermek legfőbb érdeke a döntés alapja – tehát nem csupán figyelembe veendő tényező –, viszont az ügyeket továbbra is mindig egyedileg, esetről-esetre kell megítélni.

⁵⁰ PALATTIYIL i. m. 691–692.

⁵¹ STORROW (2011) i. m. 543.; Sarah MORTAZAVI: It Takes a Village To Make a Child: Creating Guidelines for International Surrogacy. *Georgetown Law Journal*, vol. 100., no. 6., (2012) 2274.

⁵² X & Y (Foreign Surrogacy), [2008] EWHC (Fam).

⁵³ Az angol dajkaanyaságra vonatkozó szabályozás szerint a dajkaanyaságra irányuló megállapodás nem kikényszeríthető, s a feleknek minden esetben bírósághoz kell fordulniuk, amely vizsgálja a megállapodás jogszerűségét, s a bíróság végzéssel helyezi a kívánságszülőket a jogi szülői státuszba. *Human Fertilisation and Embryology Act 2008. sec. 54.*

⁵⁴ In Re: L (a minor) [2010] EWHC 3146 (Fam).

Spanyolországban szintén „házon belül” oldottak meg hasonló esetet 2009-ben. Itt egy, a spanyol jog szerint házasságban élő homoszexuális párról volt szó, akik *Kaliforniában* vettek igénybe béryanát. Spanyolországban a béryanásra irányuló megállapodás nem megengedett. Ikrek születtek, akik genetikailag egyik kívánságszülőhöz sem voltak köthetők, ugyanakkor a kaliforniai hatóság az ottani jogszabályoknak megfelelően kiállította a szükséges dokumentumokat, amelyek bizonyították, hogy Kalifornia állam joga szerint a két férfi a gyermekek szüleinek tekintendő. Ezek után a pár felkereste a spanyol hatóságokat is, hogy ismerjék el jogállásukat a spanyol jog szerint is, s anyakönyvezzék a gyermekeket. A konzulátuson megtagadták a gyermekek beutazási kérelmét arra való hivatkozással, hogy spanyol jog szerint a béryanáság nem megengedett, s a szülői jogállás kérdése is másképp szabályozott. A kaliforniai jog alapján végzett anyakönyvezés elismerését is megtagadták Spanyolországban. Az eljáró bíróság is hasonló megállapításra jutott. Viszont a spanyol igazságügyekért felelős minisztérium lépett az ügyben, s megpróbált bizonyos iránymutatásokat adni ilyen esetekre. Álláspontja szerint egyensúlyt kell teremteni a gyermek érdeke és az ország béryanáságot tilalmazó érdeke között. Ez pedig úgy lehetséges, ha a fogadó ország bírósága elismeri az anyakönyvezést végző ország dokumentumát, feltéve, ha a béryanásra irányuló szerződés az ottani jog szerint nem volt tisztességtelen, aránytalan, s nem járt a béryanya kihasználásával (így nem ütközik a fogadó ország közrendjébe). Voltaképpen a minisztérium ebben az esetben a kölcsönösség alapján a külföldi határozat nemzetközi magánjog szerinti elismerésére fektette a hangsúlyt.⁵⁵

6. Szemelvények az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatából – Egységes szemlélet

2014-ben két mérföldkőnek számító ügyben – *Menesson v. France*⁵⁶ és *Labassee v. France*⁵⁷ – döntött az EJEB, s mindkét eset a bepanaszolt ország elmarasztalásával végződött. A két ügy tényállása hasonló, mindkét esetben egy francia házaspár – 2000-ben és 2001-ben – az Egyesült Államok olyan tagállamában – Kaliforniában, illetve Minnesotában – vett igénybe béryanya-szolgáltatást, ahol a jogi szabályozás szerint az megengedett volt. Mivel a kívánságanyák 45. illetve 49. életévükben jártak, így mindkét esetben a petesejtek donortól származtak, s ezek lettek megtermékenyítve a férjek ivarsejtjeivel. Az Egyesült Államokban a születési anyakönyvi dokumentumokon a kívánságszülők lettek feltüntetve szülőként, ami a tagállami jogi szabályoknak minden tekintetben megfelelt, viszont a francia hatóságok ennek elismerését megtagadták, mivel Franciaországban a béryanáság tiltott. A francia Cour de Cassation szerint az elismerés megtagadása nem zárja ki, hogy a gyermek kapcsolatban maradjon a szüle-

⁵⁵ STORROW (2011) i. m. 543. *Belgiumban* szintén egy homoszexuális pár gyermekével kapcsolatban merültek fel bonyodalmak, aki Ukrajnában, egy ukrán béryanya-központ igénybevétele következtében született, s kétéves jogvita után – melynek során a gyermek Ukrajnában tartózkodott – végül a belga hatóságok kibocsátottak útlevelet a gyermek részére. STORROW (2012) i. m. 600–601.

⁵⁶ *Menesson v. France*, no. 65192/11., 2014. június 26-i ítélet.

⁵⁷ *Labassee v. France*, no. 65941/11., 2014. június 26-i ítélet.

ivel, de anyaként nem lehet a francia jog szerint mást anyakönyvezni, mint azt a nőt, aki a gyermeket megszülte.

Ilyen előzmények után kerültek az ügyek az EJEB elé, ahol a panaszosok többek között arra hivatkoztak, hogy Franciaország megsértette az Emberi Jogok Európai Egyezményének 8. cikkét, a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogot azzal, hogy a külföldön létrejött szülő-gyermek jogviszony elismerését jogilag megtagadta.⁵⁸

A Testület mindenekelőtt rögzítette, hogy a pótanyság tiltása nem jogellenes, azt az Egyezményben részes ország megteheti, etikai kérdések eldöntésének jogszabálybeli következményeiben a Bíróság nem foglal állást. Ezen túlmenően kimondta azt is, hogy jelen esetekben a családi jogállás megtagadásának *legitim célja* az, hogy ne bátorítsa saját állampolgárait arra, hogy külföldön olyan cselekményeket végezzenek, amelyek a saját országukban tilosak lennének. Viszont mindennek ellenére egyedi esetekben a tiltás, és a családi jogállás megtagadásának a *következményeivel* a Bíróságnak foglalkoznia kell.

A döntés szerint egyfelől a *családi élet* tiszteletben tartásának követelménye nem sérült a családi jogállás elismerésének hiányában, mert ez nem akadályozza meg a panaszosokat, hogy a konkrét esetben „családi életet” élhessenek Franciaországban. Másrészről viszont figyelembe kell venni a gyermek oldalán a *magánélet* tiszteletben tartásához való jogot. Itt ugyanis a családi jogállás elismerésének a megtagadása a gyermek önazonosságát, személyazonosságát érinti, s egy bizonytalan helyzetnek teszi ki. Mindez összefüggésben van a gyermek legfőbb érdekének a védelmével is. Megjegyzendő, hogy a Bíróság utalt a Gyermek jogairól szóló Egyezményre is.⁵⁹

Érdekes ugyanakkor, hogy ami a családi életre hivatkozva esetében nem sérti az Egyezményt, az a magánélet esetében már jogellenes, azaz jogellenes a jogszerűen kiállított egyesült államokbeli dokumentumok elismerésének a megtagadása.⁶⁰

Ezen túlmenően a Bíróság az esetekben jelentőséget tulajdonított a *biológiai származás* tényének is, hogy ti. a gyermek mindkét esetben a férj hímivarsejtjeinek felhasználásával fogant. S ebből megint csak azt a következtetést vont le, hogy sérti a gyermek magánélethez való jogát (önazonosságát), ha a biológiai tényeknek megfelelően a francia hatóságok annak jogi elismerését megtagadják. Az anyai jogállás tekintetében viszont a Testület álláspontja szerint ez nem jelenti azt, hogy a férj házastársa automatikusan anyai jogállásba kerül, ugyanakkor nem is zárja ki annak a lehetőségét, hogy a francia jog alapján örökbefogadja a gyermeket.

⁵⁸ Az Egyezmény 8. cikke szerint „[m]indenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák.”

⁵⁹ 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről. Ennek a 7. cikke kimondja, hogy a gyermeknek joga van ahhoz, hogy anyakönyvezzék, állampolgárságot szerezzen, s az államoknak gondoskodni kell arról, hogy a gyermek ne váljon hontalanná. Az Egyezmény 8. cikke rendelkezik arról, hogy a **részes** államoknak tiszteletben kell tartaniuk a gyermeknek saját személyazonossága megtartásához fűződő jogát.

⁶⁰ Hasonlóan döntött a bíróság a D and Others v. Belgium ügyben is. *D and Others v. Belgium*, no. 29176/13., 2014. július 8-i ítélet.

A két francia ügyön túlmenően az EJEB egy olasz ügyben – *Paradiso & Campanelli v. Italy*⁶¹ – is döntött nem sokkal később, 2015 folyamán. Ennek tényállásbeli többletét és érdekességét az adta, hogy az olasz párnak – akik Oroszországban vettek igénybe béryanya-szolgáltatás – nem volt semmiféle genetikai kapcsolata a gyermekkel, aki donor ivarsejtekből fogant. Miután az orosz jogszabályoknak megfelelően kiállított dokumentumok alapján a pár a 2011-ben született gyermek családi jogállását az olasz jog szerint is rendezni kívánta, a hatóságok elvették tőlük a gyermeket, gyermekotthonban helyezték el, és később örökbefogadhatónak nyilvánították. A kívánságszülők ellen eljárás is indult családi állás megváltoztatása és az örökbefogadási szabályok kijátszása miatt, s a gyermekkel sem tarthattak kapcsolatot. Mivel az orosz születési dokumentumoknak érvényt szerezni nem lehetett, a gyermeket Olaszországban ismeretlen szülők gyermekeként anyakönyvezték.

A kívánságszülők az EJEB elé vitték ügyüket, hivatkozva a 8. cikkben foglalt családi élet és magánélet tiszteletben tartásához való jogra. A Testület elutasította a panaszosok arra irányuló kérelmét, amely szerint az olasz hatóságok jogsértően jártak volna el, amikor a külföldi dokumentumokat nem ismerték el, mert a panaszosok a nemzeti jogorvoslati lehetőségeket nem merítették ki.

Viszont a francia ügyeken túlterjeszkedve az EJEB helyt adott a panasznak arra hivatkozással, hogy a kívánságszülők és a gyermek között ugyan genetikai kapcsolat nem volt, de kapcsolatukat „*de facto*” családi életnek lehet tekinteni. S ez a „*de facto*” családi életet sértette az olasz hatóságok azon intézkedése, amely alapján a gyermeket a kívánságszülőktől elvették és gyermekotthonban helyezték el. A Bíróság hangsúlyozta, hogy ugyan a kívánságszülők nagyon rövid időt töltöttek a gyermekkel, viszont – „*de facto*” – szülőként viselkedtek vele szemben, szándékuk a gyermek megtartására és felnevelésére irányult. Az egyezmény 8. cikke azért sérült a döntés értelmében, mert az olasz hatóságok nem mérlegelték megfelelően az olasz – a jogilag nem megengedett béryanysági megállapodásokkal kapcsolatos – közrendbe ütközést a gyermek legfőbb érdekével szemben.

Fontos ugyanakkor megjegyezni, hogy az ítélet ugyan elmarasztalta Olaszországot – s harmincezer eurós összeget ítelt meg a panaszosok számára –, de a kívánságszülők a gyermeket nem vehették magukhoz, mert ő a döntés idején már két éve nevelőszülőknél élt (s alakított ki velük családi kapcsolatot).⁶²

⁶¹ *Paradiso and Campanelli v. Italy*, no. 25358/12., 2017. január 24-i ítélet.

⁶² A Bíróság több döntésében is megmutatkozott ez az álláspont. A 8. cikk, s különösen a magánélet tiszteletben tartása miatt marasztalta el Franciaországot hasonló indokokkal, mint az előző esetekben. Itt ugyanakkor nem is házaspárokról volt szó, hanem az egyik ügyben egy egyedülálló homoszexuális férfiról, a másikban egy homoszexuális párról. Mindkét esetben Indiában vettek igénybe béryanya-szolgáltatást a felek, az ottani – korábban ismertetett – körülmények kihasználásával. *Foulon and Bouvet v. France*, no. 9063/14. et 10410/14., 2016. július 21-i ítélet; *Laborie and Others v. France*, no. 44024/13., 2013. július 2-i ítélet.

7. Következtetések – A nemzeti jog haszontalansága?

Az EJEB gyakorlata úgy tűnik, hogy megnyitja az utat a „gyermekhez való jog” elismerésre felé a reprodukciós szabadságon belül. Ahogy az újabb esetekből levonható az a következtetés is, hogy hiába gördít akadályokat némely európai ország a dajkaanyaság, a béranyaság vagy éppen a homoszexuális párok gyermekvállalása elé, ha mégis megtörténik – külföldön –, az ebből eredő családi kapcsolatot az Egyezményben részes állam jogilag is kénytelen lesz elismerni.

Egyre inkább nyilvánvalóvá válik, hogy az egyezményben részes államoknak a külföldön, a külföldi jog szerint jogszerűen létrejött családi jogállást az állampolgárság szerinti országban el kell ismerni, függetlenül attól, hogy utóbbi joga szerint az kizárt lenne, hiszen jogszabályba, közrendbe ütközne.

Látható, hogy kifejezetten az adott országban tilalmazott béranyasággal kapcsolatban szembesültek ezzel a kérdéssel már a francia, a belga, az angol és a spanyol nemzeti bíróságok is.⁶³ Érzékelhető az is, hogy az EJEB ugyan nem abban foglalt állást, hogy a béranyaság (vagy dajkaanyaság) tiltása a bepanaszolt országban jogellenes, egyezménybe ütköző, de az ítéletekből kifejezetten azt a következtetést lehet levonni, hogy annak engedélyezése az európai emberi jogokkal összhangban van. Pláne annak tükrében, hogy egy *megszületett gyermek* alapvető jogi helyzetének a tisztázásáról van szó.

A tiltás ellenére való jogi elismerés rá is irányította ezeket az ügyekre a figyelmet, s általában példát is szolgáltatott arra, hogy a hazai jogi szabályozás átgondolásra kerüljön.⁶⁴ Mit ér a tiltás vagy akár a szankció, ha az EJEB egyébként a külföldön megfelelő módon kiállított, és a családi jogállást rendező dokumentumok elismerésére kötelezi az adott részes országot? S innen már csak egy hajszál választ el a következő kérdéstől: Jobb az, ha Ukrajnában vagy Indiában csinálják a dolgot, mint ha Franciaországban vagy Olaszországban?

Ennek ellenére mégis érdemes azért mindenképpen kiemelni, hogy az EJEB a *megszületett gyermek* legfőbb érdekét tartotta szem előtt, s hivatkozott is arra minden esetben, de nem ment bele a béranyaság korábban említett és meglehetősen kényes kérdéseinek vizsgálatába. A másik oldalon viszont a strasbourgi döntésnek a legfőbb hozadéka az, hogy az uniós jogi sokszínűség az asszisztált reprodukciós technikák területén, s különösen a legvitatottabb módszer, a pótanyaság illetve azon belül is a béranyaság igénybevétele körében nem lesz sokáig tartható.⁶⁵

⁶³ Toni M. YETANO: The Constitutionalisation of Party Autonomy in European Family Law. *Journal of Private International Law*, vol. 6., no. 1., (2010) 172.

⁶⁴ Uo. 180–181. Az egyes országok jogalkotói már annak idején a pótanyaság megjelenésekor is nehézségekbe ütköztek. Azon országok viszont, ahol úgy döntött a jogalkotó, hogy lehetővé teszi a pótanyaság valamilyen formáját, a szülői státusz tekintetében is biztos szabályokat adott. Általában a kívánságszülők *szándéka* meghatározó szempont, hiszen az ő akaratuk indította el a folyamatot, amely gyermek születéséhez vezetett. Ennek megfelelően kötelesek is egyébként a gyermeket átvenni, nem tehetik függővé azt semmiféle – fizikai, pszichikai, genetikai – tényezőtől.

⁶⁵ STORROW (2012) i. m. 655.